

Disgenoten

Atte Jongstra
Disgenoten

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Copyright © 1998 Atte Jongstra

ISBN 978 90 295 7467 9 / NUGI 301

www.arbeiderspers.nl

www.attejongstra.nl

Verlang niet dat alles wat staat te gebeuren een vervulling van je wensen zal zijn, maar wens slechts dat alles gebeurt zoals het nu eenmaal gebeuren moet.

Epiktetos

De mens is een genot voor de mens.

Edda

Voor Ingrid

Inhoud

Voorgerecht

- 1 Waar de baksteen valt 11
- 2 De eerste zin verklaard 20
- 3 Onder psychologen 22
- 4 De moed het podium te verlaten 27
- 5 Eerste ergernis, verontwaardigingstoeren 31
 - 6 Een missionaris uit Zaire 36
 - 7 Zo anders, Marie 44
- 8 De man uit Bath en wat huivering wekt 49
 - 9 Over vleermuizen 56
- 10 De zegeningen van de zelffontspanner 63
 - 11 Een kolchoz in Canada 68
 - 12 Tussentijd, ontscheppen 73
 - 13 De snelheid van water 78
 - 14 Een hoofdstuk vol afleiding 80
- 15 Over inktvlekken en wat er nog ontbreekt 86
 - 16 Tweenaaldigheid en zachte armen 91
 - 17 Een denker op bosbehang 95
- 18 Nieuwe collega's, een onbeantwoorde vraag 101
- 19 Waarin Marie zucht en antitakten verdwijnen 105
 - 20 Morgen blijkt te laat 108

Symposion

- 21 Tafelschikking, omstandigheden, openingswoord, agenda 113
 - 22 Een bergrede die in het hart blijft 140
 - 23 Waarin Marie een bewijs wil 149
- 24 Stemming aan tafel, Plato als drinker 153
- 25 Over de lichtval in sprookjes 156

Nagericht

- 26 Waarin de harmonie uit de sferen valt 163
 - 27 Op de goede afloop 166
 - 28 Over de vlucht van de eend, wraak 168
- 29 Waarin de nacht wolkt en de missieneger spreekt 172
 - 30 Vervolg van het vorige hoofdstuk 179
 - 31 Nabanket 184
 - 32 Een afgebroken voorstelling 187
 - 33 De pinksterboodschap 189
- 34 Waarin de hoop blijft en de kanarie een einde vindt 196
 - 35 Het wordt donker, het wordt licht 199

Voorgerecht

I Waar de baksteen valt

Uit het blauwe viel een baksteen. De vleugels weigerden dienst, alle leven was diep in de klei blijven steken. Niets hoorbaar dan het suizen van sluitende lucht waar het vallichaam passeerde.

Meren, moerassen, rommelig gestrooide bomen met windstukken erin, redeloze steenverheffingen, verlaten akkers door onderhout bekropen. Niets verbaasde me in dit slordig stuk natuur. Ik zag een blokhut, er stond een raam open. In de vensterbank een man die heel kalm zijn laarzen zat te poetsen.

Plof! De baksteen. De laarzenpoetser keek niet op of om. Van mijn komst had hij evenmin iets gemerkt. Een rechthoek – roodbruin, randen korrelig – in het mos voor mijn voeten. Ik zette mijn koffer ernaast en voelde mijn benen. Het was een hele tocht. Waar te beginnen, nu ik eenmaal was aangeland?

Ik beklom een bergje naast het erf rond de blokhut. Voorlopig een redelijke uitkijkpost. Alles open. Het enige wat vaststond was het gebied. Mappen vol informatie had ik doorgenomen in verband met de precieze locatie van flora en fauna. Als ik op mijn revers klopte voelde ik de stafkaart in mijn binnenzak. Eén man aange troffen, verder geen onregelmatigheden.

Mijn missie was oningevuld. Carte blanche is te veel gezegd, ik kende de voorschriften en gedragsregels, maar tijdens de briefing was me opgedragen deze eerder naar de geest dan naar de letter te volgen. Mits ik ernstig en nauwgezet verslag deed van de gebeurtenissen.

‘Kijk,’ zei de directeur van het impresariaat waarvoor ik werk. ‘Voor ons hier op het bureau is het moeilijk te monitoren wat er in het veld gebeurt, zeker bij opdrachten die zo vaag zijn als deze. Vandaar dat verslag. Een formulier met redactionele aanwijzingen ligt klaar bij mijn secretaresse, samen met de andere paperassen. We willen weten wat er met je gebeurt, dat maakt de

begeleiding achteraf een stuk eenvoudiger.'

Geen zorgen. Alles wat men nodig heeft voor een goed begrip zal te berde worden gebracht. Niets meer, niets minder. Ik weet waar een welgemikte herinnering moet worden ingevoegd, op welke plaatsen behoefte ontstaat aan karakter of verband, en een beetje spreker weet wat moet ontbreken in een afgerond verhaal.

Hoe lang mijn geschiedenis zal duren? Ik herinner me een gedistingeerde gehoorzaal van een museum uit de achttiende eeuw, vol burgers in driedelig of plissé die met zijn allen een sterk negentiende-eeuws fatsoen uitstraalden. Ik was ingehuurd voor een kwartier, een nummer over de uitvinder van de boekdrukkunst. Enfin, ik word ontvangen door de museumdirecteur, een boomlange flikker in een grijs pak.

'Uw toespraak duurt toch niet veel langer dan vijf minuten?'

'Nee,' zeg ik. 'Niet veel.'

Ik rancuneus achter de kathedr. De spreker voor me was een vrouwtje uit de wetenschap, dat een halfuur lang erg droog was gebleven. Ik begin dus met twee uitgekiende wendingen, en die zaal lachen. Nu meteen rekken, dacht ik. Doen alsof er een foute zin staat, deze herhalen en onbegrip voorwenden. Pauzes inlassen, tergende stilte, blikken de zaal in – vooral naar rij 1. Een andere vaste truc in dit soort gevallen is de interjectie met het glas: een slok water nemen en het glas bedachtzaam op de uiterste rand van het spreekgestoelte terugplaatsen. Dan zeggen: 'Zo... Valt het?'

Hier het oog door de zaal laten weiden. Wachten.

'Of valt het niet?'

Ik wilde die directeur strak aankijken, maar hij hing al met de hand voor zijn ogen schuddebuikend onderuit in zijn stoel op de voorste rij.

'Het was iets langer dacht ik,' zei hij na afloop.

'Op de minuut af een halfuur,' zei ik. 'Maar U hebt zich vast niet verveeld.'

Hij knikte verlegen.

'U hebt het zelf kunnen zien.'

Er is veel te vertellen. Als ik alles zou kunnen overzien, heb ik aan weinig woorden genoeg. Grote waarheden zijn pas groot als ze in één zin passen.

‘Excuus dat mij de helderheid ontbreekt het kort te houden’, schreef Erasmus aan een vriend.

Misschien duurt mijn verhaal wel iets langer.

Ik ben een veelgevraagd spreker. Voortdurend onderweg, van tafelrede of spreken aan de groeve tot winkelopening of bedrijfssluiting. Administratie is echter niet mijn sterkste punt en ik besloot, na jaren achter de zaken te hebben aangerend, de hele poespas van aanvragen, nota’s en dergelijke door anderen te laten afhandelen en meldde me aan bij een bureau, dat zich in sprekers als ik had gespecialiseerd. Een gerenommeerde zaak met een eigen huisstijl, naar spoedig bleek.

Er waren een paar puntjes waaraan ik mij te houden had. Niets ingrijpends op het eerste gezicht, maar toch ging er iets schuiven.

‘We willen meer zijn dan een boekingskantoor.’

Het begon bij wat ze intake noemen. Er werd me gevraagd hoe het toch kwam dat ik altijd de lachers op mijn hand scheen te hebben. Had ik niet het gevoel dat de ernstiger zaken die een spreker óók moet overbrengen, feitelijkheid, iets dat de mensen beroert, suggestie van het hogere, een greep in de diepte. Vond ik ook niet zelf dat die dingen werden ondergesneeuwd door de humoristische vorm? Ze noemden de naam van een van mijn collega’s.

‘Geen kwaad woord,’ zei ik. ‘Hij heeft de naam een ernstig man te zijn. Sommigen noemen hem de rabbi. Mensen luisteren slecht, dat weet U toch? Ik heb eens in de zaal gezeten terwijl hij sprak. Een verhaal vol grappen en kwinkslagen, die niemand hoorde te midden van alle ernst. Ik was de enige die schaterde en werd door een zaalknecht op de schouders getikt, die vroeg of het wat minder kon.’

‘Ja, dat kun je ook hebben.’

‘U zou misschien iets subtieler op de lach kunnen werken...’

‘Tsja, misschien...’

‘Ik volg Uw werk sinds jaren en zie in U toch in eerste instantie een humorist.’

‘Dan hebt U mij nog niet aan de groeve gehoord.’

Wat ruiterlijk werd bevestigd.

‘Kijk,’ zei ik. ‘Over de tragische voordracht is heel wat geschreven. Aristoteles heeft er wijze dingen over gezegd, en daar heeft iedereen zo langzamerhand wel iets van meegekregen. Over de werking van de lach, het bevrijdende, de beklemmende ernst die daar vaak op volgt, heeft hij ongetwijfeld even doordacht geschreven. Maar die woorden zijn verloren gegaan.’

‘Dat is jammer,’ zei de chef. ‘Misschien zouden we heel anders luisteren als we die tekst nog hadden. Wel gek dat Aristoteles het komische niet in zijn verhandeling over de tragedie heeft betrokken. Maar ik zou hoe dan ook graag zien dat Uw werk ernstiger wordt. Wat zou U ervan zeggen wat meer vanuit persoonlijke ervaring te spreken? Niet als redenaar, maar als mens.’

Zo bedrieglijk lopen gesprekken soms. Ze heten oriënterend, maar voor je het weet kun je je stijl veranderen omdat het huis dat wil. Waarschuwt Jezus in de Bergrede niet al dat je moet uitkijken voor de neiging van minderen om meerderen te worden?

Maar wat moet je? Mijn vrouw eiste dat ik meer structuur in mijn werk bracht, men beloofde me nog meer boekingen dan ik gewend was, je wilt ook niet bij het eerste beste gesprek afhaken en ik was blij eindelijk van die papierwinkel af te zijn.

‘Vanaf nu zijn wij de pijplijn naar je publiek,’ zei de chef.

Alsof ik met handen en voeten aan dat bureau vastzit.

‘We hebben een opdracht voor je,’ zei de directeur.

‘Zozo, een opdracht...’

‘Nou ja,’ zei de directeur. ‘Ik wilde je er niet mee overvallen...’

Er was een aanvraag binnengekomen, van een groep ongenoemden.

‘Een genootschap dat het beste met de wereld voorheeft, en daartoe conferenties organiseert. Ik weet er ook het fijne niet van.’

Die groep dus organiseerde een soort symposium, waarin wettelijke vragen zouden worden gesteld. Een bijeenkomst van cultuurdragers zonder veel ruchtbaarheid, ongestoord, in een omge-

ving die dat kon garanderen. Ze hadden mijn directeur gevraagd de beste uit zijn stal te sturen en...

‘Zeer vereerd,’ zei ik.

Niemand anders was beschikbaar, ik had tenslotte ook mijn kwaliteiten en...

‘Juist. Waar moet ik heen?’

In het Noorden ergens. Nadere instructies zouden nog volgen.

‘Onderwerp?’

‘Onbekend.’

‘Mooi.’

Het onderwerp van mijn toespraken is mij om het even. Over de platvis, handschoenen of postbestellers, het mag een actietoespraak betreffen, een encyclopedisch verhaal over seriemoorden of iets als gezelligheid. Ik heb eens een verhoog van een Oost-Duitse collega voorgedragen, in het Engels. Nog slecht vertaald ook. Het liep als een Trabant en had het gewicht van een Wolga of hoe die gietijzeren regeringslimousines daarginds ook mogen heten. Onderwerp? Geen idee. Ik maakte een eigen ritme, verfijnde de frasering, schaaftde aan het tempo. Ik bracht muziek in dat tweetakt-stuk, zong me helemaal los van de inhoud zo te zeggen. Ovationeel applaus. Geen reden me zorgen te maken over welke opdracht dan ook.

Even zweeg mijn directeur. Hij keek me onderzoekend aan.

‘Je kunt toch wel weg?’

‘Hoezo?’

‘Ik kwam je vrouw gisteren op straat tegen. Het loopt niet lekker thuis, is het wel?’

‘Ach,’ zei ik. ‘Zijn gangetje. Hier is dit, daar heb je dat, overal is wel wat.’

Gisterochtend lag ik nog gewoon rustig naast haar slapende lijf. Ze rook naar zweet en werd wakker met een klein scheetje.

‘God,’ zei ze. ‘Ik droomde dat je uit twee personen bestond. Ik wist niet wie van beiden ik het ergste vond.’

De ochtendgeur uit haar mond. Vreemd dat sommige mensen

daar geen rekening mee houden. Nooit iemand in het gezicht ademen als je net wakker bent geworden.

‘Graflucht bij je houden!’

‘Is er nog iets van gevoel tussen ons over?’ vroeg ze, met een begin van woede.

Toch eens in liefde met die vrouw begonnen. Men wil tenslotte niet alleen blijven.

We waren onlangs op vakantie in Tunesië. Ik moest er even uit en kon haar niet thuislaten.

‘Waarom zijn we anders nog getrouwd?’

Zo kwamen we in een landrover terecht, zo’n luxe toeristenwagen die je drie dagen lang door de woestijn sleept. Van zandduin naar zoutvlakte, van steppe naar steenplateau, enfin, woestijnen blijken dus in soorten te bestaan. Hier en daar een oase, overal baksjisi-handjes. We hadden een gids, een gestudeerde vent, die tien jaar lang in Duitsland had gewoond.

‘Wat bewoog je in godsnaam terug te keren naar deze zandbak?’

‘Een vrouw.’

Die vrouw was een Duitse, hij had met haar gewoond. Zijn grote liefde. Zij wilde geen kinderen, hij meende dat een leven zonder nageslacht geen leven was, Allah had het anders bedoeld, hij was dus gerepatrieerd en had een landgenote gehuwd, die hem per ommekeer een zoon schonk.

‘Dat joch is het licht van mijn ogen...’

‘En je eega?’

‘Ach, de ene heeft dit, de ander dat, overal is wat. Het leven loopt zoals het loopt.’

Het leven liep dus kennelijk zo dat ik voor mijn werk op reis moest naar het buitenland. Of ik het erg vond?

Misschien vertelt dit iets over mijn vakmanschap. De wervelstorm van vreugde die in mijn binnenste opstond, een hurricane van hoerageroep, toeterende toeters en bellende bellen, ontging de directeur geheel, dankzij mijn bestudeerde façade. Ik zei: ‘Dat zal geen problemen geven, denk ik.’

Van de reis naar het Noorden herinner ik me niets. Ik smeed me zo ongeveer dit landschap in en bevond me even later bovenaan een helling vol losse stenen, door de natuur in hun rol gefixeerd met mos en taai gras.

Diep ademen. Ik voelde me vermoeid – benen van lood – maar dat zou wel aan de zuurstof zijn te wijten: erg zwaar in bosrijke streken. Volgens mijn instructiemap was je daar echter binnen twee dagen aan gewend.

Er lag een klamme hitte over de bomen op het bergje. Op het erf onderaan de rolstenenhelling gebeurde niet veel. De laarzenpoetser verdween in de blokhut, om meteen weer naar buiten te komen met een kop waarin ik koffie vermoedde. Ik hoefde de chronometer er niet bij te nemen om te kunnen zeggen dat hij hem langzaam leegdronk. Hij besloot vervolgens dat er iets moest worden gedaan: ik las het af aan de manier waarop hij zich op de knieën sloeg. Met licht schommelende gang volgde de man het pad langs het meer en verdween uit het zicht.

‘Ik droomde dat je uit twee mensen bestond en ik weet niet wie ik erger vond...’

Zei mijn vrouw.

‘Welke twee bedoel je?’

Ik kende het antwoord natuurlijk. Wat zal ik zeggen? Ik werd als verteller geboren. Op het vakmanschap dat ik nu bezit heb ik weliswaar bewust aangestuurd, zonder mogelijkheden op genetisch niveau doe je echter niets. Dat is één. Daarnaast blijf je een mens, die er al te vaak aan wordt herinnerd nu eenmaal met twee benen in een wereld te staan waarin het niet slechts goud is dat er blinkt. Een wereld waar men altijd weer thuiskomt, omdat er geen ander huis is. En in mijn huis woont een echtgenote met een hekel aan luisteren, die van me houdt met alle macht en kracht die ze in haar binnenste kan vinden.

Hoe was het toen mijn vrouw en ik verliefd waren, vijftien, twintig jaar geleden? Niets dan flarden, ver weg.

Als ze ‘Je staat met twee benen in twee werelden’ zegt, betreur ik haar ongelijk. We spreken nu over de periode na mijn dertigste.

De Sturm und Drang is sinds lang uit ons huwelijk geweken, zonder dat je van rust kunt spreken. Er is helemaal geen rust: storm aan de orde van de dag, mijn vrouw die aandringt daaronder te bezwijken. Ik moet zeggen dat ze het niet altijd slecht doet in de domeinen van pleitrede, tirade of filippica, maar ik heb moeite met haar onderwerp: dat ben ik.

Vorig jaar moest ze naar de dokter voor een uitstrijkje en ik moest mee. De arts onderzocht ook haar borsten en voelde een knobbel-tje aan de rechterkant.

‘Wat krijgen we nou?’ vroeg hij.

Ik keek hem verwonderd aan.

‘Wat bedoelt U?’

‘Waarom hebt U dat niet eerder gemerkt? Knobbeltjes kunnen heel kwaadaardig zijn.’

Ik zei dat ik me nergens van bewust was geweest.

‘Ach vrouwtje,’ zei de dokter. ‘U hebt gewoon een waardeloze vent getrouwd. Het spijt me.’

Toen keek hij mij aan.

‘Kijk toch eens naar die borsten! Daar wil je toch elke dag aan zitten? Een beetje kerel voelt heus wel wat er groeit. Maak dat je mijn spreekkamer uit komt, slapjanus!’

De operatie was goedaardig, zo voorbij. Het doktersbezoek daarentegen heeft een lange nasleep gekregen. Ik word er bijna dagelijks door mijn vrouw aan herinnerd.

Of ik me schuldig voel? Er zijn mensen die zeggen dat schuld niet bestaat, meestal op momenten dat ze inzien iets faliekant verkeerd te hebben gedaan. Freud zei dat al, vertellen ze er dan bij. Je kunt ook zeggen dat zodra Freud het erover heeft, die schuld dan inderdaad bestaat. Om het simpel uit te drukken: een baksteen bestaat zodra je ‘baksteen’ schrijft.

Soms laat ik me gaan, ik kan er niets aan doen. Er zijn wendingen die zich opdringen. Het kan ook door de zaal komen. Soms voel je in het publiek een sterke behoefte aan het vieren van de teugels, aan afleiding, en met het onderwerp hoeft het beslist niet te maken hebben. Ik heb daar altijd een paar anekdotes voor bij de hand.

Stel ik heb lang over een detail uitgeweid en men begint te kuchen of heen en weer te schuiven. In het slechtste geval gaat er een vinger de lucht in.

‘Vragen na afloop graag,’ zeg ik dan laconiek. ‘Maar ik begrijp Uw vinger. Er was eens een Spartaan die er prat op ging dat hij over ieder willekeurig thema een hele dag kon praten. Hij werd het land uit gegooid met de mededeling dat een goede spreker de lengte van zijn betoog aanpast aan het belang van het onderwerp. Waarmee ik maar wil zeggen dat ik blij ben niet in Sparta te wonen.’

Herinneringen uit mijn huwelijk lijken noch aan de feitelijkheid, noch aan de bondigheid van mijn verslag bij te dragen. Met de opdracht in het Noorden hadden ze nauwelijks te maken. Aan de andere kant was ik nooit zo gretig op deze aanvraag ingegaan zonder de toestand thuis. Ik kon er even uit. Verklaart dat iets? Daarbij is me opgedragen meer vanuit mijn persoonlijke ervaring te werken. Niet als redenaar, als mens. Ik hou me aan mijn opdracht.

‘Je zou je er toch eens over moeten uitspreken,’ zei de directeur. ‘Mag je best tegenover mij doen. Welzijn van onze medewerkers is een hoog goed, we hebben er baat bij.’

‘Wat wilt U van mij horen?’

‘Je vrouw liet het een en ander los. Misschien moet je jouw kant van het verhaal eens laten horen, die is vast anders. Hebben jullie er bijvoorbeeld nooit aan gedacht uit elkaar te gaan?’

‘Nee hoor,’ zei ik. ‘We zijn in die lange jaren erg verknocht geraakt.’

2 De eerste zin verklaard

Regel 1 in elk handboek: een beetje spreker mag het contact met zijn publiek nooit verliezen. Veel hangt daarbij af van de opening. Heb je de mensen, of heb je ze niet? Ik zag het mijn collega's vaak verkeerd doen. Sommigen begonnen met een improvisatie waar de routine vanaf droop. Terwijl ze met beide handen de papieren op de kathedraker tot een keurig stapeltje schikten, probeerden ze het publiek op zijn gemak te stellen met een routineus geïmproviseerd woordje over de tocht naar tijdstip en plaats der toespraak. Altijd hadden treinen vertraging, of stonden er bruggen open om trageschepen door te laten. File, lekke autoband, guur weer met rukwinden, regenbakken waar geen ruitenwisser tegenop kon: dankbare elementen om een spanning te suggereren die er natuurlijk niet was. Ze stonden er toch op tijd, ze waren toch ter plekke? Begin toch aan je stapel, dacht ik dan. Werk je toch niet op tot de held die zijn leven waagde ten gerieve van het publiek: daar wordt het echt niet gemakkelijker van. In het ergste geval begint men tegen je op te kijken en dat moet je altijd terugbetalen.

Als ik vanuit mijn ervaring mag spreken: begin met een onmogelijk beeld. Laat het publiek denken: Huh? Wat krijgen we nou? Schokken dat volk, laat ze vóór niet weten hoe ze het achter hebben. En dan langzaam, zoetjesaan breng je ze weer terug naar de vertrouwde zetel waarop ze plaatsnamen, in de besloten omgeving die ze kennen: de zaal van theater of buurthuis. Dat schept een band en leidt tot dankbaar applaus.

Eerst ontregelen, dan regelt de rest zich vanzelf.

Ik liet dus een baksteen uit het blauwe niets vallen. Plof. De schoenenpoetser merkte er niets van, vanzelfsprekend: die baksteen raakte hem niet, wist hij veel? Verder was de hemel beslist niet onbewolkt, het blauw was dus niet blauw en wolken zijn niet niets.

Als ik mij even in die baksteen mag verplaatsen, kun je rustig van jagende luchten spreken, zoals je dat wel eens op de televisie ziet als ze het beeldtempo hebben opgeschroefd. Onweer dat zich als een razende samentrekt, vuil zwerk met donkere rottingsranden, cumulatie van damp en vapeuren, broei dankzij alles wat blauwblauw werd gelaten, wat niet werd gedaan, wat we maar volhiel den, wat werd gezegd en onuitgesproken had moeten blijven, wat werd uitgesproken maar beter binnensmonds had kunnen blijven, pressie die ontlading beloofde, waaraan onmogelijk te ontsnappen was. Zoveel weet ik nu.

Je houdt ondanks de leugenachtigheid, ondanks alle onwaarschijnlijkheid, vast aan die eerste zin. Je hoopt dat hij de mensen in de zaal vol op het hoofd treft. Gaande alle stadia van je voorbereiding raak je bovendien aan die zes openingswoorden gehecht. Ik heb er van alles in gezien, tot en met een dode mus, maar kwam uiteindelijk steeds weer terecht bij een gewone baksteen, die steeds luider suizend, hotsend en botsend tegen alle onverteerbaarheden in mijn voorgeschiedenis, met verlies van korrels en hoekjes, barsten en scheuren in het bakwerk rijker, in een noordelijke korst mos landde, klaar om te worden opgeraapt voor aandachtige schouwing.

3 Onder psychologen

‘Je zou je er toch eens over uit moeten spreken,’ zei de directeur. ‘Mag je best tegenover mij doen.’

‘Wat wilt U horen?’

Goed dan, mijn huwelijk heeft op breken gestaan. Ze was wanhopig en wilde ermee ophouden. Er was veel voor haar wanhoop te zeggen. Na twintig jaar samenzijn van een zeker type stap je bepaald niet zelfverzekerd een nieuw leven in.

‘Zeg eens wat,’ riep ze woedend.

Ik zweeg.

‘Goed, ik maak daaruit op dat je net zomin als ik wilt scheiden. Aan met mij getrouwd blijven zit dus één voorwaarde: professionele hulp. Ik heb al een afspraak gemaakt.’

Zo bevonden we ons een week verder in een naar Oost-Europese ontsmettingsmiddelen ruikend wachtkamertje in een haveloze nieuwbouwwijk uit de jaren vijftig, ergens aan de rand van de stad. Eerst werden we gescheiden ontvangen. Mijn vrouw werd opgehaald door een vrouw met een anorexiaprobleem, grauw gezicht, anti-roosshampoohaar waar alweer vet in glom, een mantelpak dat in dit stadsdeel geen ophef maakte. Ik werd in de spreekkamer genood van een zware man op spezkolen, slijtvaste zetstukken op de ellebogen van zijn Engels colbertje, een ribbroek onder zijn embonpoint die veel ruimte inhield.

‘Bon,’ zei hij, toen hij eenmaal achterover in zijn vraagstoel leunde, de vingertoppen tegen elkaar, de ogen genoegzaam naar het plafond gericht. ‘Uw relatie loopt dus niet lekker. Daar gaan wij aan werken, U en Uw echtgenote, mijn collega en ik. We krijgen U weer samen aan tafel, wedden?’

‘Het ruikt hier eigenaardig,’ zei ik.

Hij knikte en plooidde zijn gevulde gezicht in een verre van sympathiek lachje.

‘Dat hebt U juist opgemerkt. Mijn complimenten. Het is de geurvlag van onze Tatjana. Poetsvrouwen werken niet graag in deze buurt. We konden zo gauw geen ander vinden dan een illegaal Russisch wijfje, maar de duivel moge me halen als ze niet lekker is. Kent U dat? Mijn collega – waar Uw vrouw nu zit – naar huis, ik blijf nog wat na voor papierwerk, hoor na een tijdje gerommel in de bezemkast, wacht nog even, en als ik na tien minuten de gang in stap ligt daar een vrouw op haar knieën, meeneer...’

‘Wacht,’ zei ik. ‘Ze dweilde de vloer met een schoonmaakmiddel dat ze van thuis kende...’

De psycholoog knikte.

‘Ik hoef die lucht maar te ruiken of ik krijg het benauwd in de broek. Hoe ze daar voorover op die lysolvloer lag, God! Men spreekt altijd van Creoolse vleesbergen, maar in de Kaukasus mogen ze er ook wezen. Brede heuvels tussen de bijeengebonden slippers van haar mouwschort, trillend en lillend van pure inspanning. En stelt U zich die bovenarmen eens voor. Er zitten vast kuiltjes in. Maar daar zit U hier niet voor...’

‘Mijn vrouw heeft ook kuiltjes in haar bovenarmen.’

‘Daar komen we dan in de dubbelsessies zeker op terug,’ zei de psycholoog gretig. ‘Eerst U.’

Toen volgde een uiteenzetting waarin ik de hand van mijn vrouw herkende. Ik was veel uithuizig, ik lag altijd met de verkeerde kant naar haar toe in bed, doof voor haar smeekbeden...

‘Noem dat maar eens smeekbeden,’ onderbrak ik.

‘U hebt het gevoel dat het wat anders is?’

De gesprekken die psychologen dubbelsessies noemen bleken uit een spelletje te bestaan, met reglementen die mijn vrouw maar niet kon begrijpen. Vraag- en antwoordvorm, doodsimpel. Zij antwoordde als ze moest vragen of andersom, de aanwijzingen van de anorexia-raadvrouw hielpen niet, zodat ik het vouwblad met de spelregels ter hand nam en de psychologe haar toevlucht zocht in samenvattingen van het gezegde, die volgens haar compagnon uitblonken in bondigheid.

‘Werkelijk, mijn complimenten.’

‘Wel,’ zei ik. ‘Met jullie huwelijk zit het goed, zo te horen.’

Ze bleken het echter al tien jaar bij een strikt collegiale verhouding te houden.

‘Anders worden de dingen zo troebel.’

Ik zie ons na afloop van het eerste groepsgebesprek nog tussen de grijs betonnen flats lopen. Wasrekjes aan de vensterbank, armetierige struiken in platgetreden perken voor de bebouwing.

‘Je verdoet onze duurbetaalde tijd met geouwehoer,’ zei mijn vrouw, wat de opening bleek voor een zoveelste tirade over lijmen en mijn slechte inborst.

‘Wil je eigenlijk nog wel?’

Met die psychologensessies zijn we snel gestopt. Niet eens zo bewust: beide geestelijk raadsliden gingen met vakantie.

‘Stel je die vrouw eens voor in bikini,’ zei ik tegen mijn vrouw. ‘Geen wonder dat hij niet met haar getrouwd is.’

Waarop feminiene kwaliteiten in het geweer werden gebracht, die de raadvrouw wel degelijk bezat. Genoeg stof voor een echtelijke monoloog van al gauw een kwartier. Bon, de psychologen gingen er dus elk afzonderlijk even tussenuit en wij zouden bellen voor een nieuwe afspraak.

‘Eigenlijk vind ik ze te dom,’ zei ik. ‘Ik word depressief van hun werkgebied, aan de kerel die ik spreek heb ik nog niks aardigs kunnen ontdekken. Hij wordt geil van een ontsmettingswijfje en een lolletje kun je aan hem niet kwijt.’

Daar zat hij ook niet voor, zei ze.

‘Ik vind dat psychologen...’

Hier legde ik mijn vingertoppen tegen elkaar, de blik ging richting plafond en mijn vrouw zei ‘gadverdamme’.

‘Ik doe die vent alleen maar na.’

Jaja, ze kende mijn uitvluchten.

‘Ik vind dat psychologen even intelligent moeten zijn als hun patiënten,’ zei ik.

Nee, intelligentie bestaat in soorten, betoogde mijn echtgenote, met het vuur dat ik van haar ken. Op emotioneel gebied was ik dus op het imbeciele af. Mooie praatjes genoeg, maar als het om gevoel ging...